

Puolipuhasta tynkäkarsintaan ja urakasta aikapalkkaan – puutavaranhakkuun palkkauksesta 1950–2008

Metsät olivat 1900-luvun loppupuolelle saakka Suomen talouden perusta, minkä vuoksi valtion talouden sanottiin seisovan puujaloilla. Metsässä kasvavat puut eivät kuitenkaan sellaisenaan edistäneet yhteiskunnan hyvinvointia, vaan puut oli ensin kaadettava, karsittava, katkottava ja kuljetettava metsäteollisuuden tuotantolaitoksiin. Tämän työn tekivät metsätyömiehet, joiden työhön ja palkkaukseen vaikuttivat muutokset yhteiskunnan elinkeinorakenteessa, metsätalouden koneellistamisessa ja metsiin kohdistetuissa arvoissa. Tässä artikkelissa tarkastelen metsätyömiesten palkkauksen ja palkkausperusteiden muutosta toisen maailmansodan jälkeisenä aikana.

Artikkelin aineistona olen käyttänyt kirjallisuuden, säädösten ja metsäalan työehtosopimusten lisäksi metsätyöhön liittyviä komiteamietintöjä. Metsätyöntekijöiden näkemyksiä palkkauksesta edustaa haastatteluaineisto, joka koottiin ”Metsäammattilaiset metsätalouden murroksessa” -hankkeen (1999–2002) yhteydessä. Hankkeessa haastateltiin kaikkiaan yli tuhatta metsäammattilaista, jotka edustivat laajasti metsätalouden eri ammattiryhmiä.¹ Seuraavalla tavalla palkkauskäytäntöjen muutosta muistelee yksi haastatelluista:

No sehän on --- ollu jatkuvaa muutosta, sehän on ollu tuota ja tehty ollu monenlaista mittausten menetelmää on ollu monenlaista kokeiltu ja uutta ja uutta --- ja Metsähallituksellaki on kans tuossahan se on niinku metsureittenki kuva on muuttunu, että näistä vakinaisista metsureista niistä monet tekee niitä töitä nyt jotka työnjohtajat teki ennen --- se on niitä ollu, se on se mitta- ja taksaraken- teen muutos niin se on ollu valtava kyllä se on tuota semmosta --- ne tekee nyt

aikapalakalla sama mitä se on, koska se menee siihen, että monitoimikoneilla hakataan parhaat leimikot ja ne jäävät sitten ne suonreunat ja rakkapaikat ja tämmöset niin eihän siihen nää urakkapalakkahinnottelut enää sovellu niin se on ollu välttämätön hakea meillä liitto --- ajo kovasti tätä kuukausipalakkaa ja työnantaja vastusti sitä silloin --- nyt on sitten työnantaja alakanu esittämhään aikapalakkaa joo soveltamaan, mutta tietenki työntekijämääräkki on jo niin pieniä.²

Lait ja sopimukset metsäpalkkojen säätelyssä

Hakkuutyön³ palkkausta säädeltiin toisen maailmansodan jälkeisenä aikana lukuisilla eri tavoilla. Metsäteollisuuden omien ohjeiden lisäksi palkkaukseen vaikuttivat valtion organisoima metsäpalkkatarkkailu 1930-luvulta sekä työehtosopimukset ja metsäpalkkalaki 1960-luvulta alkaen.

Ennen 1930-lukua metsä- ja uittotöiden palkkataso määräytyi taloudellisten suhdanteiden mukaan.⁴ Metsäteollisuusyritysten asettamaan palkkatasoon vaikuttivat yrityskohtaisten linjausten lisäksi metsäteollisuuden yhteiset periaatepäätökset enimmäispalkoista. Tämä yhteistyö tiivistyi vuonna 1927, kun Suomen Puunjalostusteollisuuden Työnantajaliitto aloitti toimintansa.

Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö aloitti metsä- ja uittotöiden palkkatarkkailun vuonna 1932, kun palkat olivat laman aikana alentuneet huolestuttavan alhaisiksi. Valtio määrittä palkkatason, joka työkykyisen ja ahkeran työntekijän tulisi metsä- ja uittotöissä saavuttaa.⁵ Toisen maailmansodan aikana metsäpalkkojen säätely toteutui talouselämän säännöstelemisestä poikkeuksellisissa oloissa vuonna 1941 hyväksytyn lain perusteella. Sodan aikana asetettiin alimman normipalkan lisäksi myös ylin sallittu normipalkka.⁶

Toisen maailmansodan jälkeen metsäpalkkoihin vaikuttivat valtion asettamien rajoitusten lisäksi metsätöiden palkkaperusteista vuosina 1942 ja 1946 julkaistujen komiteanmietintöjen linjaukset. Metsäteollisuuden voimakasta asemaa palkkaperusteiden ja yksikköpalkkojen määrittämisessä osoittaa se, että komiteat asetti Suomen

Puunjalostusteollisuuden Työnantajaliitto. Teollisuuden edustajien lisäksi komiteatyöskentelyyn osallistui mm. metsähallituksen, metsäntutkimuslaitoksen ja sosiaaliministeriön edustajia, mutta ei yhtään metsätyöntekijöiden edustajaa.⁷ Nämä kaksi komiteanmietintöä muodostivat metsäpalkkojen perustan vuosikymmenten ajan.

Yleinen palkkojen sääntely päättyi vuonna 1955 ja metsä- ja uittotöiden palkkatarkkailu vuonna 1957, jolloin Suomen Puunjalostusteollisuuden Työnantajaliitto ja Suomen Maaseututyöväen Liitto sopivat metsä- ja uittotöiden palkoista. Palkkatarkkailun lopettamisesta huolimatta sosiaaliministeriö jatkoi alan palkkakehityksen seuraamista. Tähän kannusti myös Kansainvälisen työjärjestön (ILO) vuonna 1958 hyväksymä linjaus, jonka mukaan metsäalan työehdot tulisi määritellä työnantajain ja työntekijäin järjestöjen keskinäisissä neuvotteluissa ja ansiotason tulisi olla vertailukelpoinen samankaltaista taitoa ja voimaa vaativien muiden töiden kanssa.⁸

Metsäpalkkatarkkailu aloitettiin uudestaan vuonna 1959, koska alan palkat olivat jääneet alhaisiksi. Sosiaaliministeriö määritteli palkkatason valvomiseksi metsä- ja uittotyön urakka- ja päiväpalkanormit. Metsätöiden urakkapalkkanormi tarkoitti täysi-ikäisen ja metsätöihin tottuneen miehen normaalilla urakkatyövauhdilla saavuttamaa keskimääräistä päiväansiota. Eduskunnassa keskusteltiin metsätyömiesten palkkauksesta vilkkaasti ja presidentti Kekkonen otti asiaan kantaa talvella 1962 toteamalla radiopuheessaan metsätyöntekijöiden palkkatason olevan ”suomalaisen yhteiskunnan häpeä”.⁹

Tämän häpeän poistamisessa ei metsäpalkkatarkkailua pidetty riittävänä, joten eduskunta hyväksyi 25.8.1961 lain vähimmäispalkoista metsä- ja uittotöissä. Lain säätämisen taustalla oli palkkatarkkailun vähäiset mahdollisuudet palkkatason korottamiseen. Kolmasosalla palkkatarkkailijoiden vaatimuksista ei ollut vaikutusta palkkatasoon, sillä työnantajat eivät olleet toteuttaneet vaadittuja palkankorotuksia. Työntekijöiden turvattomuutta ja vähäisiä vaikutusmahdollisuuksia osoitti se, että työnantajat olivat erottaneet palkkauksesta valittaneita työntekijöitä.¹⁰

Metsäpalkkalaki vahvistettiin 1961–1963 vuodeksi kerrallaan, sillä hallitus oletti työehtosopimusten vakiintumisen poistavan metsäpalkkoihin liittyvät epäkohdat. Näin ei tapahtunut, ja eduskunta hyväksyi vuonna 1964 pysyvän metsäpalkkalain. Lain tavoitteena oli turvata oikeudenmukainen ja kohtuullinen ansiotaso metsä- ja uittotöissä. Palkkatason tuli muodostua vähintään puunjalostusteollisuuden miespuolisten työntekijöiden ansiotasoa vastaavaksi. Metsäpalkkalaki kumottiin vuonna 1991, jolloin myös metsä- ja uittotöiden palkkatarkkailu päättyi.¹¹

Metsäpalkkalaki edellytti, että metsäpalkkojen tasosta sovitaan työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen työehtosopimusneuvotteluissa. Valtioneuvosto vahvisti työehtosopimuksen, jolloin se sitoi myös järjestäytymättömiä työnantajia. Metsäalan ensimmäisen, vuoden 1963 alussa voimaantulleen työehtosopimuksen allekirjoittivat Metsähallitus, Puunjalostusteollisuuden Työnantajaliitto, Maaseudun Työnantajaliitto ja Valtion Polttoainetoimisto sekä työntekijöiden edustajana Suomen Maaseututyöväen Liitto. Työehtosopimukset edistivät työntekijöiden neuvotteluasemaa ja tekivät palkan määräytymisperusteet näkyvämmiksi. Palkkaneuvottelujen edistämiseksi sopimukseen kirjattiin niin valtakunnan tason kuin palstan reunallakin käytävien neuvottelujen tavoiteltava sävy, jonka mukaan ”Työnantajan ja työntekijän etujen mukaista on siivolla ja inhimillisellä molemminpuolisella esiintymisellä välttää riitaisuuksia”. Työehtosopimuksessa sovittuja palkkataulukkoja ei ollut pakko käyttää, sillä työnantajan ja työntekijän yhteisellä suostumuksella voitiin käyttää myös jotain muutakin palkkausjärjestelmää.¹²

Metsäalan työehtosopimusten valvontaa ja erimielisyyksien sovittelua varten työnantajat ja työntekijät asettivat palkkausalueittain omat piiriasiamiehensä. Työnjohdon oli pyydettäessä selvitettävä asiamiehille hakkuutyömaan yksikköpalkkoja, työvaikeusluokittelua ja keskimääräisiä päiväansioita sekä esitettävä palstakirjat ja -listat. Riitatilanteissa asiamiehillä oli mahdollisuus antaa molempia osapuolia sitovia ratkaisuehdotuksia, mikä turvasi hakkuutyön mahdollisimman nopean jatkumisen. Toiminnan alkuvuosina piiriasiamiesten ratkaistavaksi tuli yli 300 valitusta vuosittain, mistä luku pieneni

1970-luvulle tultaessa pariin sataan. Osa riitatapauksista siirtyi keskusliittotasolle ratkaistaviksi.¹³

Metsäalan työehtosopimusneuvottelut rakentuivat jatkuvan neuvottelun periaatteelle. Palkkaukseen vaikuttavista asioista neuvoteltiin työehtosopimuksen ollessa voimassa ja uudistuksia otettiin käyttöön myös kesken sopimuskauden. Työnantajan puolelta neuvotteluihin osallistui Metsäalan Yhteistoimintalautakunnan (METAVA) asettama TES-neuvottelukunta. Helmikuussa 1959 perustetun Yhteistoimintalautakunnan jäseniä olivat Suomen Puujalostusteollisuuden Työnantajaliitto, Metsähallitus, Valtion Polttoainekeskus ja Maaseudun Työnantajaliitto. Myöhemmin METAVAn jäseneksi liittyi Yksityismetsätalouden Työnantajat ja siitä erosi VAPO. Työntekijöiden ja työnantajien edustajat neuvottelivat eri työryhmissä mm. mittaukseen, metsänhoitotöihin ja työturvallisuuteen liittyvistä ehdoista. Järjestelmää tukivat tutkimukset, joissa Metsäteho, Metsätutkimuslaitos ja Työtehoseura selvittivät eri työmenetelmien tuottavuutta ja ajankäyttöä. Työnantajien yhteistyötarpeiden muuttuessa METAVA korvattiin 1990-luvulla vapaamuotoisemmalla yhteistyöllä.¹⁴

Metsäpalkkalain edellyttämä kohtuullinen ja oikeudenmukainen ansiotaso määritettiin puunjalostusteollisuuden miespuolisten työntekijöiden keskiansiotason mukaiseksi. Tätä ei saavutettu, sillä teollisuuden palkkataso oli vielä vuonna 1970 jopa 18 % korkeampi kuin metsätyön palkkataso.¹⁵ Palkkatasojen vertailu osoittautui ongelmalliseksi: metsätyössä ansiotasoon vaikuttivat merkittävästi työolosuhteiden vaihtelu ja epäsäännöllinen työaika. Vertailua vaikeutti myös se, että metsätöissä kirjalliset työ sopimukset yleistyivät vasta 1970-luvulla.¹⁶ Vuonna 1987 eduskunnassa 17 kansanedustajaa jätti kirjallisen kysymyksen metsätyöntekijöiden ja metsäteollisuuden työntekijöiden palkkatasojen eroista. Kirjelmässä esitettiin, että metsätyömiesten palkat olivat noin 35 % alhaisempia kuin metsäteollisuuden työntekijöiden palkat. Asiaa selviteltyt komitea päätyi mietinnössään hieman pienempään lukuun (12 %).¹⁷

Urakkapalkan määrittely monimutkaista

Toisen maailmansodan jälkeen hakkuutyön urakkapalkka määritettiin työmenetelmätaksan mukaan. Hakkuupalkan lähtötasoon vaikutti hakkuumenetelmä, joita olivat mm. pinotavaran teko ristikolle tai pinoon, puutavaran valmistaminen joko levälleen palstalle tai palstatien varteen. Taksan määrittämisessä otettiin hakkuumenetelmän ja puutavaralajin lisäksi huomioon puuston määrä ja laatu. Toisen maailmansodan aikana käyttöön otetut palstakohtaiset työ- vaikeustekijät, kuten maasto- ja lumiolosuhteet, vaikuttivat urakkapalkkoihin. Työnjohtaja arvioi palstojen hakkuupalkat ja tarjosi palstoja hakkuumiehille. Hakkuumiesten neuvottelumahdollisuudet taksoituksen muuttamiseksi olivat rajalliset.¹⁸

Työmenetelmätaksa kasvoi vuosien myötä monimutkaiseksi kokonaisuudeksi. Metsäteollisuuden edustajana työehtosopimusneuvotteluissa toimineen Tauno Simosen mukaan työmarkkinaosapuolten asiamiesten retkeilyllä vuonna 1966 järjestetyssä urakkapalkan laskentatehtävässä ei saatu yhtään oikeaa vastausta. Työmenetelmätaksan tilalle haluttiin yksinkertaisempi ja helpompi palkkausjärjestelmä.¹⁹ Työmenetelmään pohjautuvan taksan käyttöä vaikeutti puunkorjuun koneellistuminen, jolloin metsurin tehtävät lomittuivat kõrjuukoneiden työhön. Metsuri ei enää yksin vastannut annetun työmaan eli palstan puutavaran hakkuusta. Yhä useammin hän työskenteli palstalla, jossa metsäkone (prossessori) karsi ja katkoi metsuri kaatamat puut.

Työmenetelmätaksan rinnalla yleistyi työvaihetaksa, jossa urakkapalkka muodostui hakkuutyön eri työvaiheille määriteltyjen lisien yhteissummana. Taksan määrittämisessä otettiin huomioon muun muassa hakkuutapa (levälleen tai rekeen auttaen), runkojen keskitilavuus, puuston oksaisuus ja tiheys.²⁰ Työvaihetaksan koekäytöstä sovittiin vuoden 1968 työehtosopimuksessa. Työnantajapuoli toivoi uuden palkkausjärjestelmän vakinaistuvan nopeasti, mutta työntekijäpuoli ei tähän suostunut. Työntekijät vaativat tarkennuksia esimerkiksi oman moottorisahan käytöstä ja erilaisista lisätehtävistä maksettaviin korvauksiin. Erimielisyydet saatiin sovittua kevään

1974 työehtosopimuksessa, jolloin palkkauksessa siirryttiin työmenetelmätaksoista työvaihetaksoihin.²¹

Uuden työvaihetaksankin soveltamiseen liittyi ongelmia, jotka tiivistyivät työvaikeustekijöiden määrittelyssä. Hakattavan metsäalueen jokainen palsta oli työskentelyolosuhteiltaan ja puustoltaan erilainen, mikä vaikeutti työvaikeustekijöiden määrittelyä. Kaavamaisen luokituksen liittäminen palstojen vaihtelevaan puustoon ja maastoon edellytti sekä metsätyömiesten että työnjohtajien perehdyttämistä luokitusperusteisiin. Luokittelun yhtenäistämiseksi työnantajien ja työntekijöiden järjestöt ylläpitivät vuodesta 1975 alkaen yhteisiä luokitusratioja, joissa havainnollistettiin työvaihetaksan määrittämisperusteita. Metsätyömiehiä opastettiin perehtymään palkkaperusteisiin ja myös valvomaan niiden soveltamista palstalla. Lisäksi työnantajien ja työntekijöiden etujärjestöjen piiriasiamiehet järjestivät lähes vuosittain yhteisiä retkeilyjä, joissa työmaakäyntien yhteydessä keskusteltiin työvaikeustekijöiden määrittelystä.²²

No kyllä se edunvalvontaha, koska mehtaalaha on palkkausjärjestelmänä tänä päivänä, ni se on yks vaikeimmin tulkittavia järjestelmiä, että se on melkee ekonomin tutkinto pitäs suorittaa, ennen ku oman palkkansa pystyy sieltä laskemaan. Suorituspalkalla se tehhää ja se niin pienistä osatekijöistä koostu. Eli ol välttämättömyys, siis ihan välttämättömyys koulututtuun siinä, olla mukana joka ikinen työvaihe. Muutamista pennilöistä, jopa pennin kymmenysosista koostuu se kokonaispalkka sitte sieltä ja ellei siitä o tietonen, miten omia etuja vois valvoo. Ja mite ainaki jos ois osaston puheenjohtajana tai luottamusmiehenä, että pystyy toiselle kaverille sanomaan, että mitä siulle kuuluu loppujelopuks.²³

Urakkapalkan määrittämistä varten Suomi jaettiin neljään palkkausalueeseen, joiden urakkapalkkanormit ja urakkatyössä noudatettavat yksikköpalkat määritettiin työehtosopimuksissa. Palkkausalueita, joita oli käytetty urakkapalkkauksen määrittämisessä 1930-luvulta alkaen, oli enimmillään ollut 28. Palkkausalueiden avulla pyrittiin ottamaan huomioon maantieteellisten olojen vaikutus metsätyöhön. Urakkapalkat muodostuivat suurimmiksi Pohjois- ja Itä-Suomessa,

Hakkuuryhmä kuormaa tukkeja rekeen talvisessa metsässä 1950-luvulla. Kuva: Pekka Kyytinen, Työväen Arkisto.

mitä perusteltiin puuston erilaisuuden lisäksi mm. hakkuumiesten asunto-olosuhteilla ja elinkustannuksilla. Pohjois-Suomen syrjäisillä hakkuutyömailla miesten oli majoituttava kämppiin, kun eteläisessä Suomessa hakkuumiehet asuivat usein kotona hakkuutyön aikana.²⁴

Urakkapalkan suuruuteen vaikuttivat mm. puiden oksaisuus, puuston tiheys, puiden vikaisuus ja normaalista poikkeava runko-

muoto. Oksien määrä, sitkeys ja paksuus lisäsivät karsimiseen tarvittavaa aikaa, mikä otettiin huomioon yksikköpalkkoissa. Oksaisuutta arvioitiin oksaisuusluokkien mukaan, joissa metsät jaettiin neljään–viiteen eri luokkaan. Puuston tiheys vaikutti hakkuutulokseen ja siten myös palkkaukseen. Harva puusto hidasti puutavaran valmistamista, minkä vuoksi harvapuustoisessa metsässä käytettiin korkeampia tilavuuskohtaisia yksikköpalkkoja. Puiden vikaisuus aiheutti kaadettujen puiden hylkäämistä tai valmistettujen tukkien tyveämistä, jossa metsuri sahasi viallisen osuuden pois kaadetun puun tyvestä. Hylätyn puun kaatamiseen tai rungon tyveämiseen käytetty aika ei lisännyt päivittäistä valmistettua kuutiomäärää.²⁵

Maaston vaikeakulkuisuuden vaikutus hakkuutulokseen otettiin huomioon maastoluokilla. Maastoluokkaan I sijoitettiin normaali metsämaa ja maastoluokkaan IV hakkuupalsta, jonka kivisyys, kaltevuus, aluskasvillisuus ja upottavuus haittasivat työskentelyä erittäin paljon. Vuodesta 1947 alkaen lumen syvyys ja pakkanen otettiin huomioon palkkausta määriteltäessä. Pinotavaran teossa yksikköpalkkoja korotettiin 3–30 %, mikäli lunta oli yli 26 cm. Tukkipuiden teossa lumilisän sai, kun lunta oli yli puoli metriä. Pakkaskorotus annettiin pinotavaran teossa, ja se määräytyi kuukauden ja puulajin mukaan.²⁶ Pakkasolosuhteissa toimiminen vaati hakkuumiehiltä kekseliäisyyttä:

Haastattelija: No niin no mitenkä sitte teittekö missään vaiheessa minkäänlaisia nuotioita tai tämmöstä?

Metsuri: Kyllä meillä oli aina joskus jo pakkoki oli tehdä ku kovia pakkasia, ni ei sitä saanu teräöljyä kanisterista pois, se piti nuotio tehdä, että se oli siinä nuotion lähellä että sen sen verran suli että pysty sahan tankkaa ku se meni aivan vaseliiniks se teräöljy.²⁷

Työmatkaan kuluneesta työajasta alettiin maksaa korvausta toisen maailmansodan aikana paikallisesti, mutta valtakunnallisesti tossu- eli kävelyraha tuli käyttöön vuonna 1947.²⁸ Korvauksen tärkeys korostui 1960-luvulla, jolloin kämppämäajoituksesta luopuminen pidensi metsätyömiesten työmatkoja. Metsätyömiehet kulkivat töihin yhä useammin kotoa käsin. Työmatkoihin käytetty kokonaisaika

ei kuitenkaan merkittävästi kasvanut vuosina 1946–65, sillä käytetyt kulkuneuvot nopeutuivat ja tieverkko kehittyi. Keskimääräinen yhdensuuntainen työmatka 1970-luvun alussa oli 20 km ja kokonaisuudessaan työmatkoihin käytettiin päivittäin hieman yli tunti.²⁹

Oman moottorisahan käyttö oikeutti vuodesta 1952 lähtien erilliseen verotettavasta tulosta tehtävään moottorisahavähennykseen (30–50 %). Muistitietoineiston mukaan toiminnaltaan epäluotettavaa moottorisahaa saatettiin säilyttää kämpällä ritsin (makuulaverin) alla tai työmaalla kannonpäässä. Moottorisaha ansaitsi palkkansa verovähennysten muodossa käyttämättömänäkin.³⁰ Moottorisahavähennyksen käytöstä luovuttiin 1970-luvulla, jonka jälkeen metsureiden palkkaan on sisällynyt erillinen moottorisahaosuus. Moottorisahavähennyksen merkittävin haitta toteutui metsätyömiesten jäädessä eläkkeelle, sillä vähennys oli alentanut verotettavaa bruttotuloa ja sen perusteella määräytyvää eläkettä.

En mie moiti ammatia. Että eläke sais olla vähä isompi. Sen teki tuo moottorisaha ja siinä se, sehän söi minunki eläkettä semmosen tuhannen markkaa kuukauden se moottorisaha-alennus, joka silloin tuntu tietetnki hyvältä ku oli sielä metsätyössä, mutta se on silloin jo pitäny, ja niinku mie olen ikäni ollu sitä vastaan. Silloin ku lähettiin ay-liikkeen kautta ajamaan sitä metsuri ni mie olen silloin jo ollu vastaan sitä. Niinku Rovaniemelläki ku oli meillä kokous, olihan meitä joitaki metsureita, jotka äänesti sitä vastaan, mutta liian vähä.³¹

Urakkapalkan maksaminen edellytti palstalta hakatun puutavaran määrän mittaamista. Palstan hakkuusta maksettu kokonaispalkka saatiin kertomalla tukkien tai pieniläpimittaisen puutavaran tilavuus sovitulla yksikköpalkalla.³² Puutavaran tilavuuden mittaamista yhtenäistettiin 1970-luvulla, kun tukkien mittaamisessa siirryttiin kuutiojaloista ja paperipuun mittaamisessa pinokuutiometreistä kiin-tokuutiometreihin. Mittausmenetelmien käyttö ja uusien kehittäminen aiheutti ristiriitoja metsureiden ja työnantajien välillä. Oikeellista ja joustavaa mittaus tapaa haettiin kokeilemalla mm. pölkkymenetelmää, pystymittausta ja metsurimittausta.³³

Vuosi vuodelta työehtosopimusten mukaiset palkkataulukot kasvoivat rakenteeltaan monimutkaisemmiksi, mikä lisäsi kitkaa sopimusosapuolten kesken. Työvaihetaksan palkkaperusteisiin lisättiin hakkuukaudesta toiseen uusia määriteltäviä asioita. Työvaihetaksan käyttäminen ja ylläpitäminen muuttui hankalaksi ja kalliiksi, mikä osaltaan edisti aikapalkkaukseen siirtymistä.

Aikapalkkaus yleistyy hitaasti

Urakkapalkkaus oli yleisesti hakkuutöiden palkkaperuste. Metsätyömiehet olivat tyytyväisiä urakkapalkkaukseen, sillä vielä 1960-luvun lopussa 80 % heistä arvioi urakkapalkan parhaaksi palkkaustavaksi puutavaran hakkuutöissä.³⁴ Mielipiteet muuttuivat nopeasti, sillä 1970-luvun alussa urakkapalkan kannattajia oli enää vain 32 % metsureista. Mielipiteisiin vaikutti todennäköisesti se, että aikapalkkaus otettiin Ruotsissa käyttöön vuonna 1974.³⁵

Metsätyömiesten suhtautuminen aikapalkkaukseen oli ristiriitaista. Vakinaistetuille metsureille aikapalkka muodostui kannattavammaksi kuin urakkapalkka. Sen sijaan satunnaisesti metsätöitä tehneet suosivat urakkapalkkaa, jossa lyhytaikaisella ja ahkeralla työnteolla saattoi saavuttaa hyvän ansiotason. Jatkuvasti vuodesta toiseen tuota työtahtia oli vaikea ylläpitää. Metsureiden ansiot alenivat merkittävästi 35 ikävuoden jälkeen. Yli 55-vuotiaiden palkkataso putosi romahdusmaisesti.³⁶ Vuonna 1977 käyttöön otettu ansionta-sausjärjestelmä vähensi urakkapalkkauksen vanhemmille metsureille tuomia haittoja, mutta toisaalta hidasti aikapalkkaukseen siirtymistä. Järjestelmän mukaan nuoren metsurin palkannut työnantaja maksoi ansionta-sauskorvausta, joka annettiin vanhemman, yli 42-vuotiaan, metsurin palkanneelle työnantajalle. Työnantaja puolestaan maksoi metsureille erillistä ikään perustuvaa ansionta-sauskorvausta.³⁷

Metsurit tavoittelivat keväällä 1980 järjestetyllä lakolla palkkojen nousun ja mittausten menetelmien tarkentamisen lisäksi aikapalkkakokeilun aloittamista. Työnantajat suhtautuivat aikapalkkaukseen varauksellisesti, sillä Ruotsin metsäteollisuuden saamat kokemukset

eivät innostaneet siirtymään aikapalkkaukseen. Ruotsissa aikapalkkaus oli nostanut puunhankinnan kustannuksia. Tästä huolimatta metsäteollisuus suostui kokeilemaan aikapalkkausta. Kokeilu ei kuitenkaan onnistunut, sillä kokeilupaikkakunnissa työskennelleet metsurit eivät suostuneet aikapalkkakokeiluun. He ilmoittivat ansiotason alentuvan liiaksi.³⁸

Metsätalouden ja puunkorjuun muutokset kasvattivat paineita palkkausjärjestelmän uudistamiseen. Aikapalkkausta ryhdyttiin 1990-luvun puolivälissä kehittämään urakkapalkkauksen toimivaksi vaihtoehdoksi. Työehtosopimus muuttui rakenteeltaan aikapalkkaukseen perustuvaksi sopimukseksi, joka kuitenkin mahdollisti urakkapalkkauksen käytön. Aikapalkkauksen ansiotaso nousi ja siitä muodostui todellinen vaihtoehto urakkapalkkaukselle.³⁹

Metsureiden palkkauksessa käytettiin 1990-luvun lopussa erilaisia palkkaustapoja, joista urakkapalkka ja aikapalkka edustivat äärilaitoja ja tuotospalkkaus niiden välimuotoa. Tuotospalkkauksen eri soveluksissa aikapalkkauksen päälle laskettiin työntekijän pätevyyden sekä työn tuottavuuden ja vaativuuden mukaisia lisiä. Palkkausta voitiin tarkentaa paikallisilla sopimuksilla. Palkkataulukoiden hienosyisestä määrittelymenetelmästä luovuttiin ja työvaikeustekijöitä otettiin huomioon, mikäli ne vaikuttivat työtulokseen. Periaatteellista ajattelutavan muutosta osoittaa se, että metsuri määritti itse työvaikeusluokituksen työnantajan hyväksyttäväksi. Aikapalkan arvioitiin vähentävän työn raskautta ja lisäävän työturvallisuutta. Metsähallituksen palkkauskokeilun alkuvaiheessa saamat tulokset olivat ristiriitaisia, sillä tuotospalkkaus ei välttämättä poistanut urakkapalkkauksen haittoja. Toisaalta aikapalkkaus kaksinkertaisti työ-kustannukset ja alensi työtekijöiden palkkatasoa.⁴⁰

Siirtymiseen urakkapalkkauksesta aikapalkkaukseen vaikutti kolme suurta muutosta. Ensinnäkin puukorjuuteknologia kehittyi. Moottorisaha yleistyi 1950-luvulta alkaen, minkä seurauksena pokasahat ja kirveet hävisivät palstoilta viimeistään 1970-luvulla. Moottorisahojen valtakausi oli lyhyt, sillä korjuukoneet valmistivat 1990-luvun lopussa yli 90 % kaikesta puutavarasta.

Toinen palkkaukseen vaikuttanut tekijä oli metsätyömiesten ammatillistuminen ja työsuhteiden vakinaistuminen. Metsätyötä tekevien miesten määrä väheni, kun kausityötä tehneet pienviljelijä/metsätyömiehet hävisivät palstoilta. Vakinaisissa työsuhteissa olleet metsurit muodostivat selkeämmän ammattiryhmän, joka järjestäytyneenä pystyi vaikuttamaan metsätyön palkkaukseen. Järjestäytymisen tuomaa etua lisäsi se, että alan ammattijärjestöjen yhteistyö tiivistyi. Suomen Maaseututyöväen Liitto nousi metsätyömiesten etujärjestöksi.

Metsätalouden ja metsänkäsittelytapojen kehittyminen laajensi metsätyön kirjoa. Hakkuun rinnalle metsätyön vuosirytmiiin nousi yhä enemmän työtehtäviä, joihin ei ollut mahdollista soveltaa urakkapalkkauksen periaatteita. Uudet työtehtävät kohdistuivat puutavaran asemesta taimikoihin, virkistysalueiden rakenteisiin tai metsäekosysteemin monimuotoisuuteen.

Koneellistuva puunkorjuu

Hakkuutyömailla 1950-luvulla yleistyneet moottorisahat olivat toiminnaltaan epävarmoja ja raskaita ja niitä käytettiin lähinnä puiden kaatoon ja katkaisuun. Moottorisahat syrjäyttivät pokasahan, mutta kirves säilytti asemansa runkojen karsinnassa vielä 1960-luvulla. Moottorisahan käyttö yleistyi myös karsinnassa ja 1970-luvun puoliväliin mennessä kirveskarsinta oli käytännössä loppunut. Metsäteollisuus tuki siirtymistä moottorisahakarsintaan sen nopeuden ja tuloksellisuuden vuoksi. Moottorisahakarsinnan yleistymisen taustalla oli moottorisahojen teknologinen kehittyminen. Metsätyömiehet pystyivät kuljettamaan keventyneitä sahoja rungon pintaa myötäillen. Keveyden lisäksi karsinnan mahdollisti moottorisahojen uudenlainen kaasutin, joka toimi sahan asennosta riippumatta. Aiemmin käynnissä olleen moottorin tuli olla koko ajan pystyasennossa.⁴¹

Moottorisahakarsinnassa luovuttiin pinnanmyötäisestä karsinnasta, jota käytettiin vielä 1970-luvun alussa 86 prosenttiin rungoista. Vajaa- eli tynkäkarsinta, jossa sallittiin enintään 5 cm pitkien ok-

santynkien jäämisen runkoon, osoittautui tehokkaaksi. Tynkäkarsinta oli mahdollista kahden eri tekijän vaikutuksesta. Ensinnäkin puutavaran kuorinta siirrettiin metsästä ja välivarastoilta tehtaiden tehokkaisuun kuorimoihin, jotka pystyivät kuorimaan puutavaran oksantyingistä huolimatta. Toiseksi metsurin palkka perustui pystymittauksessa saatuihin tilavuustietoihin, jolloin puutavaran pinomittauksesta voitiin luopua. Pinomittauksen tarkkuuden edellytyksenä oli ollut rungonmyötäinen karsinta.

Hakkuutyön tuottavuuden kohottamiseksi myös kuitupuun katkaisun laatuvaatimuksia lievennettiin. Määrämittaisen puutavaran rinnalla yleistyi silmämääräisesti katkottu puutavara, jossa metsuri arvioi pölkkyjen katkaisukohdan.⁴² Tynkäkarsinta ja määrämittainen katkonta olivat hakkuutapoina täysin vastakkaisia sille huolellisen ja tarkan työn periaatteelle, johon metsätyömiehiä oli vuosikymmenten ajan ankaralla kädellä opetettu. Tynkäkarsinta yhdessä silmämääräisen katkonnan kanssa nosti työn tuottavuuden jopa 3–4-kertaiseksi. Samanaikaisesti hakkuutavan yksikköpalkkaus määritettiin 20 % alemmaksi kuin määrämittaisen, pinnanmyötäisesti karsitun puutavaran valmistuksessa. Palkkausperusteiden muutokset aiheuttivat epävarmuutta metsureiden keskuudessa. Heidän näkökulmastaan muutokset tuntuivat toistuvilta taksojen alasajoilta, joissa puristettiin työntekijöistä yhä enemmän tuottavuutta irti.⁴³

Kyllä ja sitte nämä menetelmät, menetelmän vaihto, ni se oli pahoja hommia. Se tuntu että kyllä ne tilit loppuu. Aina menetelmillä ku vähä sai sillä että palkka oli jonkunlainen, kappalekaupallahan se alko ollee että aivan kohallaan, ni sitte menetelmä muutettiin ni sillä ryssäytettiin se palkka alas. Moninker-tanen työ määrä samalla rahalla. Ni ne aina ku ne vähä rupes pärjäämään ni se kyllä muutettiin, muuttivat heti aina sen.⁴⁴

Metsäkuljetuksen koneellistuessa puutavaran hakkuussa yleistyi puiden kasaaminen palstatien varteen, mikä oli metsätyömiesten työn raskauden kannalta merkittävä muutos. Aikaisemmin metsätyöntekijä oli kasannut puutavaran eri puolille palstaa, josta hevosmies nouti puutavaran reellä. Metsätyömailla yleistyneet maataloustraktorit

eivät pystyneet liikkumaan syvässä lumessa, joten puutavara oli kasattava palstatien varteen. Myöhemmin tämä menetelmä yleistyi myös hevosajossa. Palstatien varteen hakattaessa metsätyömiestä kanto valmistamansa puutavaran palstatien viereen pinoihin. Palstateiden väli oli 30–40 metriä. Hakkuu palstatien varteen asetti suurempia vaatimuksia metsätyömiesten ammattitaidolle, sillä hakkuussa korostui puiden suunnatun kaadon merkitys. Metsätieteellisissä tutkimuksissa hakkuun palstatien varteen on todettu nostaneen työmäärää 2–3 % ja yksikköpalkkaa 3–8 %.⁴⁵

Hakkuutavan muutos pokasahasta moottorisahaan ei kuitenkaan rikkonut perusasetelmaa, jossa mies valmistaa puutavaraa urakalla. Palkkausperusteet joutuivat koetukselle, kun prosessorit, harvesterit ja lopulta korjurit saapuivat hakkuutyömaille. Koneellisen puunkorjuun suurten tuntikustannusten rinnalla metsureiden yksikköpalkkojen määrittely työvaikeustekijöiden perusteella muuttui puunkorjuun kokonaisketjussa ylimääräisiä kustannuksia aiheuttaneeksi näpertelyksi. Aikapalkkaus näyttäytyi työnantajien kannalta parempana ratkaisuna. Aikapalkkauksen myötä loppuisi pienten erillisten hakkuutaksaan vaikuttaneiden tekijöiden määrittely.

Puunkorjuun koneellistumisessa metsuri muuttui yksinäisestä puurtajasta osaksi korjuuketjua, jonka työn tahdin määrittivät suurten koneiden käynti: 1970-luvulla kahvitulilla istumisen aika oli jo ohitse. Puunkorjuu kasvoi metsureiden, korjuukoneiden ja metsätraktoreiden muodostamaksi kokonaisuudeksi. Muistitietoa aineistossa metsurit tuovat esille, että hakkuukoneille varattiin parhaat ja metsureille huonompipuuστοiset palstat. Palkkauksessa otettiinkin 1980-luvun lopulla käyttöön nk. takuupalkka, jolla taattiin tietty ansiotaso myös poikkeuksellisissa leimikoissa.⁴⁶ Metsurista oli tullut korjuukoneiden työn täydentäjä ja paikkaaja, jossa urakkatyö ei enää voinut olla palkkauksen keskeisin peruste:

Haastattelija: No mitenkä sitte ku alko tulla näitä metäkoneita, ni minkälaiset sitte oli välit näillä kuljettajilla ja metsureilla?

Metsuri: Niin no eihän meillä mittään heijän kans ollu, kyllä se ku se oli tuo aukkohakkuu oli ilman muuta, nehän tuli aukkohakkuulle ensinnä, metsurit

kaato ku niissä ei ollu sitä kaatolaitetta ja tuota niin nehän jouti ne oksaset kuusikot kyllä niille joutiki, vaa sitte ne pikku hiljaa valtas ne että ne jäi kaikki huonoimmat räaseiköt sitte jätkille. Ja sitte vertasivat niitä mehtäkonneen ja jätkän palkkoja sillo että, että kö tullee jätkille tehtyä kalliimmaksi. Tottakai se tullee huono mehtä kalliimmaksi tehdä, ei sieltä sitä tulosta tuu niin paljo ku hyvästä metästä. Ja sitä joutu jätkä konneen kans kilpasille ja tietäähän miten siinä käy että sitä jätkä häviääpi.

Haastattelija: No miltä se sitte itsestä tuntu?

Metsuri: Se kone ei väsy vaan jätkä vässyy. Niin se oli semmosta. Minua ei ennää sitte tuota niin kavuttanu se ollenkaan että ku huomasi että se on aika lopettaa nämä hommat, että ei ennää, ennää ei pysy mukana siellä, että ku ei tullu toimeentuloa ennää sieltä ni se oli pakko lopettaa.⁴⁷

Metsurit – vakinaistetut ammattilaiset

Metsätyöntekijöiden määrä on laskenut jyrkästi puunkorjuun koneellistumisen myötä. Metsätöitä teki 1950-luvulla vuosittain noin 100 000, 1970-luvun alkupuolella noin 50 000 ja 1980-luvun alkaessa noin 25 000 miestä. Raju vähentyminen on jatkunut. Vuonna 1994 puutavaranvalmistamiseen osallistui vuosittain noin 4000 työntekijää, mutta vuonna 2007 metsureiden määrä on painunut alle kolmeen tuhanteen.⁴⁸

Metsätyömiesten työlle oli leimallista kausityöttömyys ja lyhyet työsuhteet eri työnantajien palveluksessa. Hakkuutyömaan ja palstan loppuessa metsätyömiestä joutui etsimään uuden työnantajan. Vuonna 1950 noin puolet metsätyövoimasta oli hakkuilla alle 50 työpäivää ja vain 20 % yli 150 työpäivää.⁴⁹ Valtaosa metsätyömiehistä oli pienviljelijöitä, jotka talvisten lisäansioiden vuoksi osallistuivat metsätöihin ja työllistyivät muina vuodenaikoina maatalouden tai rakentamisen tehtävissä. Kausityöttömyys säilyi pitkään osana metsätyömiesten vuotta, sillä vielä 1960-luvun lopulla ammattimaiset metsätyömiehet olivat työttöminä keskimäärin 33 työpäivää vuodessa.⁵⁰

Väestön muutto maalta kaupunkeihin ja ammattimaisten metsätyömiesten tarve kannusti työnantajia solmimaan vakinaisia työ-

suhteita. Metsätyönantajat havahtuivat viimeistään 1970-luvulla tilanteessa, jossa muuttoliike ja maaseudun nuorten laajemmat ammatinvalinnan mahdollisuudet vähensivät metsätalouteen tarjolla ollutta työvoimaa. Aikaisempina vuosina metsätöihin päätyneet usein kuvasivat ammatinvalinnan olleen seurausta vaihtoehtojen puuttumisesta.

Metsähallitus oli edelläkävijä ja vakinaisti metsätyömiehiä vuodesta 1964 alkaen. Metsähallitus takasi vakinaistetuille metsureille 1970-luvun alkupuolella 220 työpäivää vuodessa. Mikäli työpäivien määrä jäi tämän alle, sitoutui työnantaja maksamaan erillisen korvauksen työpäivien lukumäärän alittumisesta. Vakinaistamisen yhteydessä solmittiin kirjalliset työsopimukset, joiden todetaan muistitietoaaineistossa yleistyneen 1960–1970-luvuilla.⁵¹

Haastattelija: Vaikuttiko se käytännössä jotenkin se vakinaistaminen sitten?

Että muuttuiko palkka tai...

Metsuri: Eihän siinä palkka muuttunut. Mutta kyllähän se hyvältä tuntu, kun siinä luvattiin niin kuin jatkuva työ.

Haastattelija: Miten se aikasemmin oli ollut? Ihan vuosikohtaista vai, se työsopimus?

Metsuri: No, sehän usein oli metsureilla sillä lailla, että väliin loppu. (...)

Väliin loppukin ja väliin sitten joutu muuttaa firmasta toiseen ja sillä lailla.⁵²

Puutavaran valmistaminen, hakkuu, on toisen maailmansodan jälkeisenä aikana muuttunut maaseudun miesten kausityöstä pienen ammattilaisryhmän tekemäksi erityistyöksi. Metsureiden vastuu on lisääntynyt ja työtehtävät monipuolistuneet. Vielä 1960-luvulla työnjohto opasti metsätyömiehen palstan reunaan ja valvoi säännöllisesti hakkuun etenemistä. Metsureiden ammatillistuminen on vahvistanut heidän valmiuksiansa itsenäiseen työskentelyyn. 2000-luvulla metsurin edellytetään aloittavan itsenäisesti hakkuutyö leimikkokartan ja palstaa koskevien ohjeiden mukaisesti.⁵³

Haastattelija: No mitenkä sitte kävikö tämä työnjohto tai siellä teitä työmailla katsomassa miten ja?

Metsuri: No joskus meni semmosia savotoita oli ettei kertaakaan nähty koko, koko työmaan aikana, vaa että joskus aina kävi että aina ku se tili, tiliaika, aika alko lähestymää niin ne kävi hakkee niitä tai sitte vietiin niille niin tuota ni vihkoja sinne että ne sai tilin tehä ja. Ku se on nykyää on sitte loppuajasta oli että karta, kartta, kartta kouraan ja näyttivät että missäpäin mehtäs, ominpäin piti mennä, mennä tuota ni hakkaamaan, että ei niitä ei ne jouva, jouva kattoo niin vähääki että ennää jouva viemään joka mehtää niitä että kartan perusteella, vaan kartta annetaan kätteen ja sieltä se on löyvyttävä se savotta sitte.

Haastattelija: Ni mitenkä se sitte aikasemmin oli?

Metsuri: No se oli että nehän vei ja palstottiki kaikki oli että ne oli palstottu, palstottu ja ajoura merkitty, vaan että ei niitä ennää loppuajasta ollu, kyllä ne piti ite kaikki suunnitella ne hakkuut ja ajourat muut siellä.⁵⁴

Metsätyömieskunnan ammatillistuminen ja työsuhteiden vakinaistuminen edistivät ammatillista järjestäytymistä. Metsätyömiesten järjestäytymisaste ylitti 50 % 1970-luvulla. Vahvimaksi liitoksi nousi vuonna 1953 perustettu Suomen Maaseututyöväen Liitto, jonka 9000 jäsenestä noin puolet 1950-luvun lopussa oli metsätyöntekijöitä. Kuitenkin vain murto-osa metsätyöntekijöistä oli ammattiliiton jäseninä. Osa metsätyömiehistä, lähinnä pienviljelijät, järjestäytyivät vuosina 1964–1975 toimineeseen Suomen Metsätyömiessliittoon. Lopulta metsätyömiesten keskeisimmäksi ammatilliseksi järjestöksi muodostui Suomen Maaseututyöväen Liitto, joka vuonna 1993 yhdistyi Puutyöväen liiton kanssa Puu- ja erityisalojen liitoksi.⁵⁵ Ammattiliiton toimintamahdollisuuksia toisaalta edisti metsureiden järjestäytymisasteen nousu ja toisaalta heikensi ammattimaisten metsureiden määrän nopea vähentyminen. Oman ammattiliiton edunvalvontaa tarvittiin metsätyön palkkausjärjestelmän kehittämisessä.

Haastattelija: Onko siitä [ammattiliiton jäsenyydestä] ollut hyötyä vai haittaa niinku työssä?

Metsuri: En minä tiää ainahan ne kuitenkin tuota---eihän myö saatais mittään jos ei liitto ois, sehän puttois palkat jatkuvasti alaspäin. Meillä ei ennee niinku tuota sitä sanotaan voimoo taistella ku on niin pieni ku konneet on ne jos ois samassa liitossa kaikki niin sillon meillä olis, nyt pittää vaan olla niinku ar-

monpalalla, että ainut on se liitto minkä se muutaman prosentin pannoo aina siihen tavoitteeseen ne ei ilkee olla hyväksymättä sitä, että ne näkyy tulevan vaan, muutenhan myö oltais jos ei siellä ois ammattiosasto niin eihän myö saatais mittään, ne sanois, että tehkeä tai lähtekää kävelemään.⁵⁶

Metsäluonnon monimuotoisuus

Metsureiden työssä painopiste on siirtynyt puutavaran valmistuksesta uudenlaisiin ja vaativuudeltaan eritasoisiin työtehtäviin. Metsäluonnon moninaiskäytön ja monimuotoisuutta edellyttävien hakkuutapojen noudattaminen osaltaan murensivat valmistetun puumäärän tilavuuteen perustuvaa urakkapalkkausta. Urakkapalkka kannusti määrältään suuriin hakkuutuloksiin, mikä saattoi olla ristiriidassa luontoarvoihin liittyvien tavoitteiden suhteen.⁵⁷

Varsinaisessa hakkuutyössä painopiste siirtyi tukkipuustoisten metsäalueiden päätehakkuista erilaisiin kasvatushakkuihin ja metsäkoneiden painoa heikommin kantavien turvemaiden hakkuihin. Vuonna 1994 metsureiden työtunneista yli 60 % kohdistui puutavaran valmistamiseen, 13 % metsänhoitotöihin ja 23 % muihin työtehtäviin. Vuonna 2007 puutavaran valmistamiseen käytettiin enää vain 10 % työtunneista ja metsänhoitotyöt muodostivat 77 % metsätyöntekijöiden työajasta. Metsänhoitotöiden kasvu on osaltaan seurausta 1960-luvun voimakkaista metsänparannusohjelmista (kuten HKLN-, TEHO- ja MERA-ohjelmat), joiden vaikutukset näkyvät 2000-luvulla kasvatushakkuiden määrällisessä kasvussa ja turvemaiden lisääntyneessä hakkuutarpeessa.⁵⁸

Metsien hakkuutapoihin on merkittävästi vaikuttanut 1990-luvulta alkaen ympäristönsuojeluun liittyneet arvomuutokset. Metsien taloudellisten arvojen rinnalle ovat nousseet metsän ekologisen ja sosiaalisen kestävyys-teemat. Tämä arvomuutos on väistämättä siirtänyt metsureiden työn painopistettä pois perinteisestä hakkuusta ja painottanut metsäluonnon hoitoon ja virkistyskäyttöön liittyneitä työtehtäviä.⁵⁹

Lopuksi

Hakkuutyön palkkaperusteen painopiste siirtyi toisen maailmansodan jälkeisenä aikana urakkapalkkauksesta aikapalkkaukseen. Muutoksessa keskeistä oli puunkorjuuteknologian kehittyminen, jolloin yksittäisen metsurin ympärivuotinen ansio ei enää voinut perustua valmistetun puutavaran määrään. Hakkuukoneet valmistivat puutavaran huomattavasti nopeammin ja edullisemmin. Hakkuukoneet valmistivat 2000-luvulla yli 99 % Suomessa hakatusta puumäärästä.

Metsätyö on muuttunut maaseudun miesten väheksytystä kausi-työstä koulutettujen metsäalan ammattilaisten erityistyöksi. Työlle on leimallista vastuullisuus ja omatoimisuus, jossa metsuri päättää itsenäisesti metsänhoidollisesti tärkeistä ratkaisuista.

Metsureiden työtehtävissä hakkuu on siirtynyt marginaaliin ja sen tilalle on noussut metsänhoitoon ja metsien monikäyttöön liittyvät työtehtävät. Metsurityönä tehtävät hakkuut keskittyvät alueille, joissa hakkuukoneiden käyttö maaston vaikeakulkuisuuden tai luontoarvojen varomisen vuoksi on mahdotonta. Metsätalouden ja hakkuutyön muutokset ovat edellyttäneet myös metsureiden palkkauksen kehittämistä. Aikapalkkaus ja sen eri sovellukset soveltuvat parhaiten metsureiden nykyisiin työtehtäviin.

Viitteet

- 1 Metsäammattilaiset metsätalouden murroksessa, Metsäperinteen tallennushanke 1999–2001, Lusto – Suomen Metsä museo. Muistitietoaaineistoon viitattaessa Lusto A002001 on tallennushankkeen tunnus, seuraavana ovat informantin numero/sukupuoli ja syntymävuosi. Artikkelissa on käytetty metsureiden haastatteluita. Tarkempia tietoja haastatteluaineistosta <http://www.lusto.fi/resources/File/mmm-hanke/index.html>, viitattu 23.4.2009.
- 2 Lusto A02001: 834/m 1940.
- 3 Puutavaran hakkuulla tarkoitetaan puutavaran valmistamista, ts. puiden kaatoa, karsintaa ja katkontaa. Tarkastelun ulkopuolella jäävät siten esimerkiksi metsänhoitoon, puutavaran metsäkuljetukseen ja uittoon liittyvät tehtävät.
- 4 Tarkemmin mm. Makkonen, Olli (1981). *Metsätöiden palkkauksen ja työolosuhteiden kehitys Suomessa ennen työehtosopimuskautta*. Silva Fennica 3, Suomen Metsätieteellinen Seura, Helsinki, 237–255, 245–247.

- 5 Hellén, Esko (1937). *Metsä- ja uittotyöpalkkatarkkailu. Metsänhoitajien jatkokurssit 1935*, Silva Fennica 39, 37–58, 54; Brandt, Edvin (1992). *Kuusi-kymmentä vuotta metsäpalkkatarkkailua Suomessa 1932–1992*. Työministeriö, Helsinki, 12–18.
- 6 Sosiaaliministeriön päätös palkanormien vahvistamisesta metsätöitä varten, 31.10.1942, A. K Cajanderin arkisto, Kansallisarkisto; Metsäpalkkakomitean mietintö 1959: 8.
- 7 Metsätöiden palkkaperusteet 1946, 9–10, 13–21; Moottorisahatoimikunnan mietintö 1972, 1.
- 8 Leskinen, Esko (1977). *Puurauha, 50 – Metsäteollisuuden työmarkkinatoimintaa*. Metsäteollisuuden Työnantajaliitto, Helsinki, 64; Laitakari, Erkki (1960). *Metsähallinnon vuosisataistaival 1859–1959*. Silva Fennica 107, 323; Metsäpalkkakomitean mietintö 1959: 2, 4–5, 18; Hellén, Esko, Martti J. Havukkala & Gert Blåfeld & Olavi Sajama (1958). *Metsä- ja uittotyöpalkkatarkkailu vuosina 1932–1857*. Silva Fennica 96 (4), 38.
- 9 Metsäalan työehtosopimus ja sen mukaiset metsätyöpalkkojen taulukot. 28.1.–31.12.1963, 5; Heinonen, Viljo (2001). *Pois isäntien varjosta: Maaseututyöväen liitto vuosina 1945–1993*. Puu- ja erityisalojen liitto, Helsinki, 125, 139. Heinosen mukaan palkkatason alhaisuuteen vaikutti ammattijärjestön Suomen Maaseututyöväen Liiton heikkous; Brandt 1992, 55; Strand, Emil (1964). *Metsätyöntekijöiden palkkakysymys vuosina 1926–1963*. Sosiaalipoliitiikan Pro gradu -työ, Yhteiskuntatieteellinen korkeakoulu, 63–65.
- 10 Esitys N:o 44/1960, Eduskunnan vastaus, Valtioapäiväasiakirjat 1961; Metsäalan palkkatarkkailutoimikunnan mietintö 1973, 11–16; Heikinheimo, Lauri & Matti Heikinheimo & Martti Lehtinen & Aarne Reunala (1972). *Suomalainen metsätyömiehen*. WSOY, Helsinki, 24.
- 11 Metsäpalkkalakityöryhmän muistio 1988, 3–5; Leskinen 1977, 64; Brandt 1992, 54–78.
- 12 Metsäalan työehtosopimus ja sen mukaiset metsätyöpalkkojen taulukot. 28.1.–31.12.1963 & 15.4.64–31.12.64; Heinonen 2001, 159; Soikkeli, Paavo (1999). *Metsurityön ja metsäpalkkauksen kehittäminen*. Metsähallitus, Vantaa, 13; Simonen, Tauno (1992a). Kolme vuosikymmentä työehtosopimustoimintaa metsäalalla. Teoksessa Ihalainen, Esa et al. (toim.), *Metsätyön murrosvuodet: sopimuksia metsätöistä – taustoja ja tapahumia viiden vuosikymmenen varrelta*. Koliprint, Eno, 30. Simonen toteaa, että ensimmäinen työehtosopimus tuli painoteknisistä syistä voimaan vasta 28.1.1963.
- 13 Metsäalan Yhteistoimintalautakunnan pöytäkirja 4.3.1969, 6§, Metsäosasto. Metsäteollisuuden Työnantajaliitto, Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA); Metsäalan työehtosopimus ja sen mukaiset metsätyöpalkkojen taulukot. 28.1.–31.12.1963, 8–12; Simonen 1992a, 30–43, 37; Heinonen 2001, 150–151.
- 14 Puu- ja erityisalojen liiton työehtosihteeri Sakari Lepolan haastattelu 1.9.2008; Heinonen 2001, 49, 225; Soikkeli 1999, 11–16; Simonen 1992a, 33, 38; Malmberg, Ossi & Jorma Toro (1991). Metsäalan työmarkkinatoiminta. Teoksessa *Tapion Taskukirja*. Keskusmetsälautakunta Tapio, Helsinki, 98.
- 15 Metsäalan työehtosopimus ja sen mukaiset metsätyöpalkkojen taulukot. 15.4.64–31.12.64, 13; Metsäpalkkatilastokomitean mietintö 1977: 20; Heikinheimo et al 1972, 23–26; Heikinheimo, Lauri (1963). Metsätyömiesten ansiotaso, ennakkoselostus. Folia forestalia 1, Metsäntutkimuslaitos, Hel-

- sinki, 4; Metsäalan Yhteistoimintalautakunnan pöytäkirja 12.12.1967, 2§, Metsäosasto. Metsäteollisuuden Työnantajaliitto, ELKA.
- 16 Lusto A002001: 845/m 1948; 844/m 1941; 843/m 1938; 834/m 1940; 832/m 1950; Metsäpalkkakomitean mietintö 1959, 1; Kalemaa, Kalevi (1975). *Metsien miehet*. Gummerus, Jyväskylä, 22; Heikinheimo et al 1972, 23.
- 17 Metsäpalkkalakityöryhmän muistio 1988, 7,37, 40.
- 18 Lusto A002001: 644/m 1939; Heinonen 2001, 43, 45; Soikkeli 1999, 11; Palokas, Unto (1997). *Jätjän elämää: 30 vuotta metsätyömieskotitoimintaa Pohjois-Karjalassa*. Pohjois-Karjalan metsätyömieskodin kannatusyhdistys, Lieksa, 40; Simonen, Tauno (1992b). Metsätöiden palkoista ja palkkaperusteista viiden vuosikymmenen ajalta. Teoksessa Ihalainen, Esa et al. (toim.), 44–52, 48–49; *Metsäteknologia (1950). Oppi- ja käsikirja*. Keskusmetsäseura Tapio, Helsinki, 348–350, 427–428, 872–880; Metsätöiden palkkaperusteet 1946, 12; Moottorisahatoimikunnan mietintö 1972, 3. Hakkuutyömaa jaettiin palstoihin.
- 19 Simonen 1992b, 48–49.
- 20 Metsäalan työehtosopimus ja sen mukaiset metsätyöpalkkojen taulukot. 28.1.–31.12.1963, 34.
- 21 Heinonen 2001, 186–188, 236–240; Soikkeli 1999, 13; Kalemaa 1975, 80–81, 121–122.
- 22 Lusto A002001: 845/m 1948, 840/m 1959, 834/m 1940; Heinonen 2001, 226–227, 271–272; Rainio, Lauri (1992). Metsäalan työehtosopimuskoulutus. Teoksessa Ihalainen, Esa et al. (toim.), 106–107.
- 23 Lusto A002001: 664/m 1941.
- 24 Heinonen 2001, 149; Soikkeli 1999, 11; Laitakari 1960, 322; Metsäalan työehtosopimus ja sen mukaiset metsätyöpalkkojen taulukot. 28.1.–31.12.1963, 5.
- 25 Metsäalan työehtosopimus ja sen mukaiset metsätyöpalkkojen taulukot. 28.1.–31.12.1963, 16–17, 32–33.
- 26 Metsäalan työehtosopimus ja sen mukaiset metsätyöpalkkojen taulukot. 28.1.–31.12.1963, 16–18, 32 & 1.1.69–31.12.69, 31; Soikkeli 1999, 11.
- 27 Lusto A002001: 845/m 1948.
- 28 Soikkeli 1999, 11; Brandt 1992, 36.
- 29 Metsäalan työaikatoimikunnan mietintö 1974, 35; Metsäalan palkkatarkkailutoimikunnan mietintö 1973, 21; Metsäalan työehtosopimus ja sen mukaiset metsätyöpalkkojen taulukot. 28.1.–31.12.1963, 52–53; Sosiaaliministeriön päätös 2161/949–62, 27.12.1962.
- 30 Heinonen 2001, 134, 194; Snellman, Hanna (1999). Moottorisahavallankumous. Teoksessa Parikka, Raimo (toim.), *Suomalaisen työn historiaa: korvesta konttoriin*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 187–204, 193–194; Soikkeli 1999, 14–15; Kalemaa 1975, 14.
- 31 Lusto A002001: 794/m 1927. Myös Lusto A002001: 845/m 1948, 810/m 1957, 795/m 1943, 774/m 1948.
- 32 Metsäalan työehtosopimus ja sen mukaiset metsätyöpalkkojen taulukot. 28.1.–31.12.1963, 7, 19–21, 23–26.
- 33 Lusto A002001: 834/m 1940; Heinonen 2001, 240, 276–279; Soikkeli 1999, 14; Kalemaa 1975, 24.

- 34 Heikinheimo et al 1972, 84; Simonen, Tauno (1970). Metsätyön ergonomia. Ihminen metsätyön suorittajana. Teoksessa Vöry, Jaakko (toim.), *Metsänkäyttöoppi* 1, 245–270, 255; Laitakari 1960, 320–321.
- 35 Heinonen 2001, 253; Soikkeli 1999, 16; Juutilainen, Seppo (1988). *Jätkeistä metsuriksi: suomalainen metsätyöntekijä 1870-luvulta 1970-luvulle*. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Tampereen yliopisto, Tampere, 99; Kalemaa 1975, 83.
- 36 Juutilainen 1988, 95, 99–100; Kalemaa 1975, 83–84; Heikinheimo et al. 1972, 35.
- 37 Heinonen 2001, 251; Soikkeli 1999, 16; Simonen 1992b, 50. Vuodesta 1980 alkaen järjestelmä ulotettiin 40 vuotiaisiin metsureihin. Palkankorotus oli 40-vuotiailla 2 % ja yli 60-vuotiailla 25 %.
- 38 Heinonen 2001, 256–266; Soikkeli 1999, 18; Simonen 1992a, 40; Simonen 1992b, 51–52.
- 39 Heinonen 2001, 366–367; Högnäs, Tore (1996). *Metsätöiden palkkaus vastamaan uusia haasteita*. Metsähallitus, Rovaniemi, 1; Perkiö-Mäkelä, Merja & Helena Rytönen & Sanna Laulainen & Marjatta Peurala & Jyrki Penttinen (2001). *Metsurien ja metsäkoneenkuljettajien ammatissa pysymiseen vaikuttavat tekijät*. LEL Työeläkekassa, Kuopio, 48–50.
- 40 Heinonen 2001, 366; Soikkeli 1999, 3, 16–17, 23–26; Högnäs 1996, 2, 3; Perkiö-Mäkelä et al. 2001, 50; Metsäalan palkkaus (2001). Koulutusaineisto, X painos. Metsäpalkkauksen kehittäminen, projektityöryhmä 20.12.2000, Helsinki, 5.
- 41 Lehonkoski, Pekka (2008). Kirveestä hakkuukoneeseen – kohti täydellistä puunkorjuutekniikkaa. Teoksessa Laine, Jaana (toim.), *Metsien ja muistojen koneet – Koneellisen metsätalouden historiaa*. Metsähistorian Seura ry ja Lusto Suomen Metsä museo, Punkaharju, 31–46, 41; Salminen 1996, 20; Kalemaa 1975, 93; Maaseututyöväen viesti 8/1974, 5.
- 42 *Maaseututyöväen viesti* 8/1974, 5; Roivainen, Seppo (1980). *Puutavaralajit. Metsäalan perusoppi* 2. Otava, Helsinki, 11–12; Kalemaa 1975, 120.
- 43 Lusto A002001: 883/m 1934; Salminen, Jaakko (1996): Puunkorjuun tekninen kehitys Suomessa. Teoksessa Väättäjä, Matti (toim.), *Puoli vuosisataa koneellista puunkorjuuta*. Puunkorjuun historiikin toimituskunta, Helsinki, 16–53, 20; Niku, Väinö (1992). Metsätöiden kehitysvaiheista vuoden 1940 jälkeen. Teoksessa Ihalainen Esa et al. (toim.), 15–29, 22–23; Kalemaa 1975, 24.
- 44 Lusto A002001: 845/m 1948.
- 45 Lusto A002001: 682/m 1918; Metsäalan työehtosopimus ja sen mukaiset metsätyöpalkkojen taulukot. 28.1.–31.12.1963, 28–29; Metsäpalkkakomitean mietintö 1959, 10; Metsäteknologia 1950, 528–534; Hakkila, Pentti (1996). Kivikirveestä hakkuukoneeseen. Teoksessa Väättäjä, Matti (toim.), 8–15, 12; Niku 1992, 20.
- 46 Lusto A002001: 844/m 1941; 838/m 1934; 683/m 1953; Heinonen 2001, 226, 260, 366; Soikkeli 1999, 32–33, 40.
- 47 Lusto A002001: 845/m 1948.
- 48 Metsätalastollinen vuosikirja 1987, 140; Juutilainen 1988, 91–92; Kalemaa 1975, 12; Metsätalastollinen vuosikirja 1970, 109; Laitakari 1960, 325; Metsätyöntekijöiden palkat, Tilastokeskus, <http://www.stat.fi/til/mtp/index.html>, viitattu 23.4.2009.

- 49 Metsäpalkkakomitean mietintö 1959, 31; Heikinheimo 1963, 12–13; Ristimäki Toini & Sulo Väänänen Sulo & Lauri Heikinheimo (1956). Maaseudun elinkeino- ja työttömyysalueet miestyövoiman ajankäytön perusteella. *Acta Forestalia Fennica* 63 (6), 30–32.
- 50 Lähde, Arvo (1940). *Metsä- ja uittotyöläisten asunto- ja ravinto-oloista*. Silva Fennica 51; Heikinheimo 1972, 26; Juutilainen 1988, 32.
- 51 Lusto A002001: 845/m 1948; 844/m 1941; Soikkeli 1999, 14; Arnkil, J. E. (1992). Metsätyövoiman määrä ja rakenne vuosina 1940–1990. Teoksessa Ihalainen Esa et al. (toim.), 4–14, 10.
- 52 Lusto A02001: 835/m 1929.
- 53 Lusto A002001: 844/m 1941; Heinonen 2001, 366.
- 54 Lusto A002001: 845/m 1948.
- 55 Metsäpalkkakomitean mietintö 1959, 20; Heinonen 2001, 414–415; Strand 1964, 22–23. Strandin mukaan metsätyömiesten järjestäytymisaste oli 6 % vuonna 1961.
- 56 Lusto A002001: 670/m 1949.
- 57 Högnäs 1996, 2.
- 58 Heinonen 2001, 197–199; <http://www.stat.fi/til/mtp/index.html>, Metsätyöntekijöiden palkat, Tilastokeskus, viitattu 23.4.2009; Metsätilastollinen vuosikirja 2008, 36–37, kuva 3.9, <http://www.metla.fi/julkaisut/metsatilas-tollinenvsk/tilastovsk-sisalto.htm>, viitattu 24.4.2009.
- 59 Esim. Suomen metsien monimuotoisuus, 2008. Ympäristöministeriö ja Maa- ja metsätalousministeriö, [http://www.mmm.fi/ attachments/5j2k5oS0p/5xX3AMGtb/Files/CurrentFile/monimuotoisuusiteSU.pdf](http://www.mmm.fi/attachments/5j2k5oS0p/5xX3AMGtb/Files/CurrentFile/monimuotoisuusiteSU.pdf), viitattu 6.3.2009; Korpijärvi, Timo (2006), Stora Enson metsurien määrä hupenee tasaisesti, Viimeinen sukupolvi? *Särmä* (3) 2006.